

Extra leesstof bij het Achtste Gebod: Gij zult niet stelen

Herinnert u zich deze nog?

Bisschop: brood stelen mag!

DEN HAAG, 3 OKT. “Het leven is sterker dan de wet”, vindt de Bredase bisschop M. Muskens. Mensen met een uitkering mogen wat hem betreft zwart bijverdienen. “Ik zal niet zeggen: dat moet je niet doen”, zei hij gisteren in het VPROprogramma Veldpost. Muskens is binnen de bisschoppenconferentie woordvoerder over sociale vraagstukken.

3 oktober 1996

Ook wanneer een arme een brood steelt vindt Muskens dit geoorloofd: “De katholieke moraal heeft altijd al duidelijk gemaakt dat als je zo arm bent dat je niet meer kunt leven, je een brood mag weghalen uit de winkel.” De opvattingen van Muskens vinden weinig steun bij de voorzitter van de vereniging van directeurs van sociale diensten, G.J. Rombout: “Ik deel de zorg van de bisschop over de armoede in Nederland, maar het medicijn dat hij daarvoor aandraagt spreekt me niet aan.” Ook Tweede-Kamerleden hebben weinig sympathie voor Muskens' visie. “Ik kan er geen enkel begrip voor opbrengen”, zegt VVD'er Remkes. “Mensen die met het absolute minimum rond moeten komen, ontvangen in Nederland nog ruimschoots voldoende om een brood te kopen.” Mateman (CDA) was het evenmin met Muskens eens. Ook Noorman-Den Uyl (PvdA) ziet weinig in het zwarte bijklussen van iemand die een bijstands-uitkering ontvangt. “Het is niet eerlijk en niet in het belang van de mensen die

zich met veel moeite wel aan de regels houden.” De uitspraken van Muskens over het stelen van brood gaan de PvdA'er veel te ver. “Broodnood zoals we die vroeger hadden, is er in Nederland nog niet. Wel is armoede voor veel mensen een heel serieus probleem, omdat ze niet van de welvaart kunnen profiteren.” Volgens Muskens is de katholieke sociale leer progressiever dan de opvattingen van de PvdA, die tijdens het laatste partijcongres in Zwolle “de pauselijke sociale encycliek rechts heeft gepasseerd”. De bisschop benadrukte in het tvprogramma dat hij vanuit zijn pastorale ervaring spreekt. “Ik ben iemand die vanuit het veld veel leest en hoort over de schrijnende armoede bij steeds meer mensen.” Muskens zei niet te begrijpen dat mensen die zwart bijklussen en door de sociale recherche gepakt worden, dan nog een “doodsklap” krijgen, omdat ze gedwongen zijn de jarenlang teveel ontvangen bijstand terug te betalen. “Er moet toch iets aan het systeem fout zijn, al kan ik niet precies aangeven wat. Daar hebben we onze politici voor. Maar ik kan wel constateren dat dit niet mag in onze samenleving.” Muskens vestigde vlak voor Prinsjesdag de aandacht op zich door in felle bewoordingen te wijzen op de armoede in Nederland.

En nog een interessant, meer recent bericht:

‘Gij zult niet stelen’? Predikanten jatten hele preken!

13 september 2013

We kennen voormalig hoogleraar Diederik Stapel, we kennen politici die een heel proefschrift bij elkaar jatten, maar we kennen geen predikanten en kerken die grote schaal plagiaat plegen. Althans, tot vorige week, toen Trouw meldde dat grote delen van liederen, gebeden en preken illegaal worden gedownload en gekopieerd. Leven naar Gods regels blijkt dus zelfs voor dominees een te grote opgave te zijn. Hoe goed je ook kan schrijven, en zelfs als je opgeleid bent tot predikant, het wettelijks fabriceren van een preek valt niet mee. Predikant Matthijs Schuurman maakt ‘zo’n tachtig

meditaties en preken per jaar', vertelt hij aan *Trouw*. "Ja, dan raak je wel eens door je woorden heen." Dat op veel liturgische teksten auteursrecht rust? De predikanten *haben es nicht gewusst*.

'In de kerk van Jezus wordt geen plagiaat gepleegd'

Maar is er wel echt sprake van prekenpiraterij? Theoloog David Heek vindt van niet: "In de kerk van Jezus kan per definitie geen plagiaat gepleegd worden. Woorden van God blijven woorden van GóD." Mocht u ongevraagd een preek van Heek willen gebruiken, dan hoeft u zich geen zorgen te maken. U 'bent niet chic bezig, maar pleegt geen plagiaat'. De relatief jonge predikant begrijpt best dat collegae hun toevlucht zoeken tot andermans werk: "Liever iemand overschrijven dan toegeven dat je zelf weinig te melden hebt." Heek zelf is een *freestyler*, hij schrijft zijn preken nooit uit.

En hij blijkt niet de enige. Predikant en auteur Jos Douma ziet preken als 'een gebeuren in het hier en nu'. "Een geschreven preek is geen preek," vindt hij. Om het achtste gebod geen geweld aan te doen lijkt een collectieve overstap op de *impropreek* dus de enige optie.

Tekst van de preek, zondag 15 juli 2018

Schriftlezingen: Exodus 20: 15, Philippenzen 4: 4-9

Gemeente van onze Heer

Vanmorgen begin ik maar eens in dat oude protestantse catechisatieleerboek uit 1563 uit Heidelberg, samengesteld door

Zacharias Ursinus, (dominee De Beer), en Kaspar Oliveanus, (dominee Olijf), op verzoek van Friedrich 111, keurvorst van de Pfalz. In het Nederlands vertaald door Petrus Datheen, die sommigen van ons kennen van een hele oude Psalmberijming. En door de beroemde Dordtse Synode (1618) erkend als verplicht document ter ondertekening door elke ambtsdrager in de toenmalige Nederlandse Hervormde Kerk.

In 1573 bepaalde de synode van Alkmaar dat deze Heidelbergse catechismus verplichte leerstof in de middagdiensten zou worden, en dat idee werd overgenomen door synoden in de andere provincies. En in de synodaal gereformeerde kerk waarin ik grootgeworden ben, was dat nog altijd het geval toen ik zelf al theologie studeerde. Zeker tot in begin jaren tachtig werd er in de kerk die ik bezocht in Zeist 's avonds aan de hand van de catechismus gepreekt, En ik bezocht die diensten graag, want als theoloog in de dop leerde ik er heel veel over de officiële kerkleer, de dogmatiek; maar in die jaren, eind zeventig, begin tachtig, natuurlijk ook over alle verschuivingen daarin. Want het waren de jaren van zeer kritische nieuwe visies op die oude dogmatiek. Denk maar aan alle deining rond zondag 10. Theologen als Kuitert en Berkhof, Wiersinga, Den Heijer, deden in de reformatorische kerken veel stof opwaaien door vraagtekens te zetten bij wat eeuwenlang als onaantastbaar gold. Ik ben mede door hen gevormd en het heeft er bij mij in geresulteerd dat geloven voor mij meer een werkwoord is dan een vastomlijnde, in beton gegoten visie op "de waarheid".

Meerderden van ons hier zijn vermoedelijk groot geworden met de Catechismus. Het was ook de leerstof voor de catechisaties, wat vroeger "de vragenschool" heette. Voor anderen hier klinkt dit alles misschien als Chinees, maar geloof u me: dit catechisatieboek heeft enkele eeuwen de toon gezet voor de manier waarop protestantse, reformatorische christenen hun geloof in God onder woorden brachten en dat geloof toepasten op allerlei maatschappelijke, sociale en ethische kwesties. En in dat kader worden door de Catechismus ook

de Tien Geboden behandeld. In het derde deel, onder de kop VAN

ONZE DANKBAARHEID.

(U vindt dit als bijlage bij deze preek op de website van De Hoeksteen).

En ook al zal niet alles onze instemming hebben, er staat veel in dat nog altijd de moeite van het overdenken waard is. Ik citeer vanmorgen **Vraag 110: Wat *verbiedt* God in het achtste gebod?**

Antwoord: *God verbiedt niet alleen het stelen en roven, wat de overheid straft, maar Hij noemt ook diefstal: alle verkeerde handelingen en vergrijpen, waarmee wij het bezit van onze naaste in handen trachten te krijgen, hetzij met geweld of schijn van recht, zoals met vervalsing van gewicht, lengte, maat, waar en munt, met woeker of door enig middel dat God verboden heeft. Hij verbiedt bovendien alle gierigheid, alle misbruik en verkwisting van zijn gaven.*

Vraag 111: Maar wat *gebiedt* God u in dit gebod? **Antwoord: *Dat ik het belang van mijn naaste, waar ik kan en vermag, bevorder en met hem zo handel als ik zelf wilde dat men met mij handelde. Bovendien, dat ik getrouw mijn arbeid verricht om de behoeftigen te kunnen bijstaan.***

Het is niet zo moeilijk om deze preek verder te vullen met allerlei voorbeelden en anekdoten. Ik vond in de boekenkast het fantastische boek van Joris Luyendijk over de wereld van bankiers en bonussen en ge graai en noem het allemaal maar. Over diefstal gesproken... Sowieso is dit een thema, waar we heel dubbel in staan. Als er ooit bij u is ingebroken, weet u dat diefstal ook een inbreuk, een inbraak, in je fundamentele gevoel van veiligheid kan zijn. Anderzijds, van elke Nederlander is minstens een keer de fiets gestolen, en daar liggen we geen vijf minuten wakker van. Diefstal van de overheid... van overheids geld en overheidseigendommen... dat is een thema waar je op verjaardagen de show mee kunt stelen. Wat is gewoon handigheid, waar maak je gebruik van de mazen in de bureaucratie? Kijkt u ook even naar het plaatje op de liturgie. Wie van ons kan dan zeggen: ik heb nooit gestolen? Maar daar wil het allemaal niet over hebben. Want dat leidt af van de diepste bedoeling van dit gebod. En die diepste bedoeling vind ik heel mooi verwoord in die uitleg van dominee De Beer en dominee Olijf.

Allereerst door die slotzin bij de vraag “wat verbiedt God in het achtste gebod”, waarop als antwoord wordt geformuleerd, na een uitvoerige opsomming van allerlei concrete manieren waarop je van elkaar kunt stelen en van de overheid: **Hij verbiedt bovendien alle gierigheid, alle misbruik en verkwisting van zijn gaven.**

Dat vind ik zo sterk! Dat om te beginnen **gierigheid** bij dit gebod ter sprake wordt gebracht. Je zou zeggen: dat is geen stelen, wat van jou is is toch van jou? Daar ben jij toch baas over? Maar de Catechismus doet hier, wat de Bijbel overal doet, vanaf Genesis 1 om te beginnen: namelijk luid en duidelijk onderstrepen dat wij mensen nergens baas, nergens eigenaar van zijn, maar pachters, rentmeesters van Gods eigen gaarde, met alles wat daarin groeit en bloeit. De aarde en haar volheid zijn des HEREN koninklijk domein.

Nee, ook niet als je er keihard voor gewerkt hebt, bijbels gezien is NIETS van wat we in ons bezit hebben, wat op onze rekening staat, waar onze naam op geplakt is, ONS EIGENDOM. Het is ons **toevertrouwd**, zelfs al heb je er keihard voor gewerkt. De Bijbel geeft een radicale visie op eigendom en bezit, door te zeggen: *je bent geen eigenaar of bezitter, nooit, nergens van.* De gelovige mens weet: niets dat van mij is, is van mij. Alles is me toevertrouwd. **Als gave en opgave tegelijk.** Geld, land, macht, gaven en kwaliteiten, kennis, werk, een huis, kinderen, enfin... noem het maar. Zo'n houding voorkomt verkrampt omgaan met bezit, voorkomt dat we het vergoddelijken, dat we het HEBBEN verabsoluteren. Zo'n houding maakt verantwoordelijk en mededeelzaam, gastvrij en gul.

En dan volgt er in de catchismus nog iets: niet alleen gierigheid wordt verboden, maar **alle misbruik en verkwisting van zijn gaven.**

De grootste gave is het leven zelf, zou je kunnen zeggen, en je zou kunnen concluderen dat bewust ongezond leven dus ook diefstal is. Maar in het verlengde van dit gebod kun je veel meer bedenken dat ineens onder de categorie stelen valt. Het misbruik van de aarde zelf, de verkwisting van de gaven van deze aarde, de overproductie en de steeds groter wordende afvalberg. Het is stelen, van God zelf, maar ook van je kleinkinderen. Maar denk ook aan het misbruik van mensen die voor onvolwaardig loon onder onacceptabele omstandigheden massaproductie moeten leveren. Opdat wij goedkoop boodschappen kunnen doen. Dat is diefstal van de armen.

Kijk, zo kan dit gebod een heel concreet en dus ook heel hinderlijk gebod worden. Een lastig insect dat voortdurend rond je hoofd zweeft. Ineens zit je niet lekker meer, ineens wordt het gesprek bij de borrel minder oppervlakkig, ineens krijgt geloven een politiek tintje... dat vinden we doorgaans allemaal maar hinderlijk...

Maar echt, ik kan het niet anders zeggen en zien; zoals in het vrome jodendom de geboden werkelijk tot in alle levensdetails hun beslag hebben, zo hebben de Tien Geboden als je ze werkelijk serieus neemt, hun impact op alle levensterreinen en compartimenten. Wij kunnen religie niet opsluiten in de kerkzaal, en waar we dat wel doen, stelt het als godsdiens, dienst aan God, helemaal NIETS voor.

Alle levensterreinen vallen onder Gods beslag, en willen door Hem bevrijd worden: van de keuken tot de slaapkamer, onze agenda, onze portemonnee, onze ideologieën, en noem het maar op...

En dan is er nog een tweede antwoord, op de vraag “wat **ge**-biedt God in het achtste gebod: *Dat ik het belang van mijn naaste, waar ik kan en vermag, bevorder en met hem zo handel als ik zelf wilde dat men met mij handelde. Bovendien, dat ik getrouw mijn arbeid verricht om de behoeftigen te kunnen bijstaan.*

Het tweede deel van het antwoord in de catechismus doet, wat we bij elk gebod proberen: het negatieve “doe niet” omkeren in een positief “doe wel!”. Daarop aansluitend heb ik een van de vele passages uit de nieuwtestamentische brieven gelezen, waarin dat “doe wel” heel concreet wordt geformuleerd.

Paulus heeft het over vriendelijkheid, over dankbaarheid, over edelmoedigheid, rechtvaardigheid, integriteit/zuiverheid, et cetera. Allemaal positieve bijdragen aan een samenleving waarin mensen elkaars eer en goede naam niet stelen, elkaars levensvreugde niet bederven, elkaars recht niet schenden: allemaal vormen van diefstal immers.

‘Gij zult niet stelen’, het is net als bij bijvoorbeeld ‘gij zult niet moorden’: ook als ik geen Michael P. ben en me aan dergelijke daden nooit zal schuldig maken, ben ik nog niet klaar met dit gebod. De diepste vraag is: wat draag ik *positief* bij met mijn leven aan dat van anderen.

Zo ook hier: als u en ik nog nooit als winkeldief gepakt zijn, netjes belasting betalen, ons nooit met dubieuze transacties inlaten en niet omkoopbaar zijn, zijn we nog niet klaar met dit gebod.

En ik vind het buitengewoon pakkend en appellerend, dat het dan eindigt met het expliciet noemen van de “behoeftigen”. Dat is een ouderwets woord, maar we snappen het wel: hier komt **het diakonaat** in beeld. En daarmee de missie van de geloofsgemeenschap, ook van De Hoeksteen. De wezenlijke roeping van de christelijke kerk, wereldwijd dus ook hier, is DIENEN. Dienstbaar zijn. Diaken zijn,

dienstknecht, zoals Jezus Christus dienstknecht was, aller dienaar is geworden. Iets dat Paulus in diezelfde brief aan de Filippenzen al eerder krachtig heeft uitgesproken: laat die gezindheid zijn, welke ook in Christus was, die zich vernederd heeft en slaaf geworden is... (zie Filippenzen 2: 5, 6, 7).

Onze arbeid, al ons bezig zijn en het resultaat van ons bezig zijn, krijgt hier een adres: **de behoeftigen. De armen. De mensen in wie Christus zelf ons aanziet.** Als het diakonaat in de kerk niet leeft, dan zijn we bezig van God te stelen. En dan moeten we niet verbaasd zijn als er ineens een profeet als Amos opstaat die roept: “wegwezen met die offerdieren, en hou maar op met die gezangen en opwekkingsliederen! Ik kan het niet meer aanhoren, spreekt de HEER!”

Dit zijn bijbelse grondlijnen, waar we ook hier veel aan kunnen hebben. Ik geloof niet zo dat we in de kerk, inclusief deze kerk, veel behoefte hebben aan beleidsnota's en jaarplannen, maar we hebben wel behoefte aan een duidelijke focus. En we komen er vanmorgen op naar aanleiding van dit achtste gebod: laat die focus geen andere zijn dan onze DIENST aan en in de wereld, en daarin aan de armen en minsten het allermeest. Zo vervullen we Gods gebod, zo volgen we Christus op zijn gang door de wereld. Zo leven we als bevrijde, nieuwe mensen en wordt de wereld soms even een beetje, al is het maar voor een enkeling en al is het kleinschalig, het beloofde land.

Amen

Uit deel 3 van de Heidelbergse Catechismus, het leerstuk der Dankbaarheid

ZONDAG 34 Vraag 92: Hoe luidt de Wet des Heren? **Antwoord:** God sprak al deze woorden, Ex. 20 [:1vv.], Deut. 5 [:6vv.]: Ik ben de Here, uw God, die u uit Egypte, uit het diensthuis, geleid heb.

Het eerste gebod : Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.

Het tweede gebod: Gij zult u geen beeld noch enige gelijkenis maken, noch van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde is, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik ben de Here, uw God, sterk en najverig, die de ongerechtigheid der vaders bezoekt aan de kinderen, tot in het derde en het vierde geslacht van hen die Mij haten, en doe barmhartigheid aan vele duizenden die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.

Het derde gebod: Gij zult de naam van de Here, uw God, niet misbruiken, want de Here zal niet ongestraft laten wie zijn naam misbruikt.

Het vierde gebod: Gedenkt de sabbatdag, dat gij die heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de sabbat van de Here, uw God. Dan zult gij geen werk doen, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw knecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw

vreemdeling die binnen uw stadspoorten is. Want in zes dagen heeft de Here de hemel en de aarde gemaakt, en de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de Here de sabbatdag en heiligde die.

Het vijfde gebod: Gij zult uw vader en uw moeder eren, opdat gij lang leeft in het land dat de Here, uw God, u geven zal.

Het zesde gebod: Gij zult niet doden.

Het zevende gebod: Gij zult niet echtbreken.

Het achtste gebod: Gij zult niet stelen.

Het negende gebod: Gij zult geen vals getuigenis spreken tegen uw naaste.

Het tiende gebod: Gij zult niet begeren het huis van uw naaste; gij zult niet begeren de vrouw van uw naaste, noch zijn knecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn os, noch zijn ezel, noch enig ding dat uw naaste bezit.

Vraag 93: Hoe worden deze Tien Geboden ingedeeld? **Antwoord:** In twee tafelen, waarvan de eerste leert hoe wij ons jegens God moeten gedragen; de tweede, wat wij onze naaste verschuldigd zijn.

Vraag 94: Wat gebiedt God in het eerste gebod? **Antwoord:** Dat ik, zo lief mij de zaligheid van mijn ziel is, alle afgoderij, tovenarij, waarzeggerij, superstitie oftewel bijgeloof, aanroeping van de heiligen of van andere schepselen mijd en ontvlucht, en de enige, ware God op de rechte wijze leer kennen, alleen op Hem vertrouw, mij in alle ootmoed en geduld aan Hem alleen onderwerp, van Hem alleen alle goeds verwacht en Hem met mijn gehele hart liefheb, vrees en eer. En wel zo dat ik eerder alle schepselen prijsgeef en loslaat dan dat ik in het minste of geringste zijn wil overtreed.

Vraag 95: Wat is afgoderij? **Antwoord:** Afgoderij is in plaats van de enige ware God die zich in zijn Woord geopenbaard heeft, of naast Hem iets anders bedenken of hebben waarop de mens zijn vertrouwen stelt.

ZONDAG 35 Vraag 96: Wat eist God in het tweede gebod? **Antwoord:** Dat wij God op geen enkele wijze afbeelden en op geen andere wijze vereren dan Hij in zijn Woord bevolen heeft.

Vraag 97: Mag men dan in het geheel geen beelden maken? **Antwoord:** God kan en mag op geen enkele wijze afgebeeld worden. Maar al mogen de schepselen afgebeeld worden, toch verbiedt God hun beeltenis te maken en te bezitten om die te vereren of om Hem daardoor te dienen.

Vraag 98: Maar zou men de beelden in de kerken niet als boeken voor de leken mogen dulden? **Antwoord:** Nee, want wij moeten niet wijzer zijn dan God, die zijn christenen niet door stomme beelden, maar door de levende verkondiging van zijn Woord onderwezen wil hebben.

ZONDAG 36 Vraag 99: Wat wil het derde gebod? **Antwoord:** Dat wij niet alleen met vloeken of met een valse eed, maar ook door onnodig zweren de naam van God niet lasteren of misbruiken en

evenmin door stilzwijgend toe te zien aan dergelijke verschrikkelijke zonden deel krijgen. Kortom, dat wij de heilige naam van God niet anders dan met ontzag en eerbied gebruiken, opdat Hij door ons op de juiste wijze wordt beleden, aangeropen en in al onze woorden en werken geprezen.

Vraag 100: Is het dan zo'n grote zonde Gods naam door zweren en vloeken te lasteren, dat God ook toornig is op hen die niet zoveel als hun mogelijk is, het vloeken en zweren helpen weren en verbieden? **Antwoord:** Jazeker, want geen zonde is groter en vertoort God meer dan het lasteren van zijn naam. Daarom heeft Hij ook bevolen dat met de dood te straffen.

ZONDAG 37 Vraag 101: Maar mag men ook in geloof bij de naam van God een eed zweren?

Antwoord: Ja, als de overheid het van haar onderdanen verlangt of als het om andere redenen noodzakelijk is om daardoor trouw en waarheid te bevestigen, en dit tot eer van God en tot heil van de naaste. Want een dergelijk zweren berust op Gods Woord en is daarom ook door de heiligen in het Oude en Nieuwe Testament met recht in gebruik geweest.

Vraag 102: Mag men ook bij de heiligen of bij andere schepselen een eed zweren? **Antwoord:** Nee, want een rechtmatige eed zweren is God aanroepen, dat Hij, die alleen het hart kent, de waarheid bevestigt en mij straft als ik vals zweer. Deze eer komt geen schepsel toe.

ZONDAG 38 Vraag 103: Wat gebiedt God in het vierde gebod? **Antwoord:** Ten eerste, dat de kerkelijke Woordverkondiging en de scholen instandgehouden worden, en dat ik vooral op de sabbat, dat is op de rustdag, trouw naar Gods gemeente kom om Gods Woord te horen, de sacramenten te gebruiken, God de Here openlijk aan te roepen en als christen de armen bij te staan. Ten tweede, dat ik alle dagen van mijn leven afstand van mijn boze werken neem, de Here door zijn Geest in mij laat werken en aldus de eeuwige sabbat in dit leven aanvang.

ZONDAG 39 Vraag 104: Wat wil God in het vijfde gebod? **Antwoord:** Dat ik mijn vader en mijn moeder en allen die boven mij gesteld zijn, alle eer, liefde en trouw bewijs en me aan hun goede voorschriften en tucht met gepaste gehoorzaamheid onderwerp en ook met hun zwakheid en gebreken geduld heb, aangezien het God behaagt ons door middel van hen te regeren.

ZONDAG 40 Vraag 105: Wat eist God in het zesde gebod? **Antwoord:** Dat ik mijn naaste noch in gedachten, noch met woorden of enig gebaar, en nog veel minder door daden, hetzij zelf, hetzij door tussenkomst van anderen in zijn eer aantast, haat, kwets, of dood; maar dat ik alle wraakzucht laat varen; ook mijzelf geen kwaad berokken of moedwillig in gevaar begeef. De overheid draagt dan ook het zwaard om doodslag te verhinderen.

Vraag 106: Maar dit gebod lijkt toch alleen over de doodslag te gaan? **Antwoord:** Door de doodslag te verbieden, leert God ons ook dat Hij de wortel van de doodslag, zoals afgunst, haat, toorn en wraakzucht, verafschuwt en dit alles voor doodslag houdt.

Vraag 107: Maar is het dan genoeg als wij onze naaste, zoals gezegd, niet doden? **Antwoord:** Nee, want door afgunst, haat en toorn te verbieden, gebiedt God onze naaste lief te hebben als onszelf en hem met geduld, vrede, zachtmoedigheid, barmhartigheid en vriendelijkheid te bejegenen, wat hem schaden kan zoveel mogelijk tegen te gaan en ook onze vijanden goed te doen.

ZONDAG 41 Vraag 108: Wat leert ons het zevende gebod? **Antwoord:** Dat alle onzedelijkheid door God vervloekt is en dat wij daarom, door er een hartgrondige afkeer van te hebben, eerbaar en ingetogen leven, hetzij in de heilige huwelijkse staat of daarbuiten.

Vraag 109: Verbiedt God in dit gebod niet meer dan echtbreken en soortgelijke schandelijkheden?

Antwoord: Daar ons lichaam en onze ziel tempels van de Heilige Geest zijn, wil Hij dat wij die beide zuiver en heilig bewaren. Daarom verbiedt Hij alle onzedelijke daden, gebaren, woorden, gedachten, begeerten en wat de mens daartoe kan verleiden.

ZONDAG 42 Vraag 110: Wat verbiedt God in het achtste gebod? **Antwoord:** God verbiedt niet alleen het stelen en roven, wat de overheid straft, maar Hij noemt ook diefstal: alle verkeerde handelingen en vergrijpen, waarmee wij het bezit van onze naaste in handen trachten te krijgen, hetzij met geweld of schijn van recht, zoals met vervalsing van gewicht, lengte, maat, waar en munt, met woeker of door enig middel dat God verboden heeft. Hij verbiedt bovendien alle gierigheid, alle misbruik en verkwisting van zijn gaven.

Vraag 111: Maar wat gebiedt God u in dit gebod? **Antwoord:** Dat ik het belang van mijn naaste, waar ik kan en vermag, bevorder en met hem zo handel als ik zelf wilde dat men met mij handelde. Bovendien, dat ik getrouw mijn arbeid verricht om de behoeftigen te kunnen bijstaan.

ZONDAG 43 Vraag 112: Wat wil het negende gebod? **Antwoord:** Dat ik tegen niemand een vals getuigenis afleg, niemands woorden verdraai, geen kwaadspreker of lasteraar ben, niemand lichtvaardig en zonder wederhoor veroordeel of laat veroordelen. Maar dat ik alle soorten leugen en bedrog als werken van de duivel zelf vermijd, als ik niet de zware toorn van God op mij wil laden. Evenzo, dat ik in rechtszaken en alle andere handelingen de waarheid liefheb, eerlijk spreek en getuig.

ZONDAG 44 Vraag 113: Wat eist het tiende gebod van ons? **Antwoord:** Dat zelfs de minste neiging of gedachte in strijd met enig gebod van God nooit in ons hart mag opkomen, maar dat wij te allen tijde en met ons gehele hart alle zonden haten en alle gerechtigheid liefhebben.

Vraag 114: Maar kunnen degenen die tot God bekeerd zijn, deze geboden volkomen houden?

Antwoord: Nee, ook de allerheiligsten hebben, zolang zij in dit leven zijn, slechts een klein begin van deze gehoorzaamheid, maar wel zo dat zij met een ernstig voornemen niet alleen naar enkele, maar naar alle geboden van God beginnen te leven.